



دانشگاه لرستان

دانشگاه لرستان

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

گروه ادبیات فارسی

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد

عنوان

تأثیر پست‌مدرنیسم در رمان فارسی

با تکیه بر چهار رمان

(آزاده‌خانم و نویسندہ‌اش، هیس، گاوخونی و ملکوت)

نگارش

علی اصغر رهنما برگرد

استاد راهنما

دکتر سعید زهره‌وند

استاد مشاور

دکتر محمدرضا روزبه

فهرست موضوعی مطالب

کلیات تحقیق.....الف

چکیده ۱

مقدمه: ۱۱

بخش اول: مدرنیسم و پست مدرنیسم ۱

فصل اول: ۳

۱ - ۱ - مدرنیسم ۳

۱ - ۱ - ۱ - واژگان مدرنیسم ۳

۱ - ۱ - ۱ - مدرن: ۳

۱ - ۱ - ۲ - مدرنیته: ۴

۱ - ۱ - ۳ - مدرنیسم: ۵

۱ - ۱ - ۲ - ویژگی های مدرنیسم: ۷

- ۱-۱-۲-۱ - اصول و ویژگی های مدرنیسم در ادبیات: ۲
- ۱-۱-۲-۱ - زمان و مکان ۸
- ۱-۱-۲-۱ - بیگانگی ۹
- ۱-۱-۲-۱ - خردگرایی: ۹
- ۱-۱-۲-۱ - بیان جریان ناخودآگاه ذهن ۱۰
- ۱-۱-۲-۱ - جریان سیال ذهن در نوشتار: ۱۰
- ۱-۱-۲-۱ - مفهوم تازه از واقعیت ۱۰
- ۱-۱-۲-۱ - عدم قدرت ارتباط بیان ۱۰
- فصل دوم: ۱۱
- ۲-۱ - پست مدرنیسم ۱۱
- ۱-۲-۱ - واژگان پست مدرنیسم: ۱۱
- ۱-۱-۲-۱ - دیکانستراکشن (ساختار شکنی) ۱۱
- ۱-۲-۱ - «پست»: ۱۲
- ۱-۲-۱ - پست مدرنیسم: ۱۳
- ۱-۲-۱ - پست مدرنیته: ۱۳
- ۱-۲-۲ - تاریخچه پسا مدرنیسم: ۱۴
- ۱-۲-۳ - تعریف های پست مدرن (پست مدرن چیست؟) ۱۵

- ۱ - ۲ - ۴ - تفاوت پست مدرنیسم و پست مدرنیته: ۱۷
- ۱ - ۲ - ۵ - مبانی فکری پست مدرنیسم: ۱۷
- ۱ - ۲ - ۵ - ۱ - ردّ فراروایت ها و روایت ها ۱۸
- ۱ - ۲ - ۵ - ۲ - انکار واقعیت: ۱۹
- ۱ - ۲ - ۵ - ۳ - وانمودگری حقیقت: ۲۰
- ۱ - ۲ - ۵ - ۴ - چند معنایی یا بی معنایی: ۲۰
- ۱ - ۲ - ۵ - ۵ - شک اندیشی: ۲۱
- ۱ - ۲ - ۵ - ۶ - تکثر گرایی: ۲۱
- ۱ - ۲ - ۵ - ۷ - خود آگاهی: ۲۱
- ۱ - ۲ - ۵ - ۸ - اقتباس: ۲۲
- ۱ - ۲ - ۵ - ۹ - مرگ مؤلف: ۲۳
- ۱ - ۲ - ۶ - هنر پست مدرن: ۲۴
- ۱ - ۲ - ۷ - اندیشمندان پست مدرن: ۲۵
- ۱ - ۲ - ۸ - خلاصه نظریات منتقدان درباره پست مدرنیسم ۲۶
- ۱ - ۲ - ۹ - تمایز بین ادبیات مدرن و ادبیات پست مدرن از نظر ایجاب حسن: ۲۶
- ۱ - ۲ - ۱۰ - رمان و داستان مدرن و پست مدرن: ۲۸
- ۱ - ۲ - ۱۱ - داستان کلاسیک و پست مدرن ۲۹

- ۱- ۲- ۱۲ - تفاوت داستان مدرن با داستان پست مدرن ۳۱
- ۱- ۲- ۱۳ - فرا داستان و چارچوب (ساختار) شکنی: ۳۳
- ۱- ۲- ۱۴ - نشانه‌های پست مدرنیستی در داستان پسامدرن: ۳۳
- ۱- ۲- ۱۵ - تکنیک‌ها و روشهای داستان پست مدرن ۳۴
- ۱- ۲- ۱۵ - ۱ - جریان سیال ذهن ۳۵
- ۱- ۲- ۱۵ - ۲ - تک‌گویی ۳۵
- ۱- ۲- ۱۵ - ۳ - بینامتنیت ۳۶
- ۱- ۲- ۱۵ - ۴ - آشکار کردن شگردهای نویسندگی ۳۸
- ۱- ۲- ۱۵ - ۵ - تقیضه پردازی: ۳۸
- ۱- ۲- ۱۵ - ۶ - انتقال گری: ۳۸
- ۱- ۲- ۱۵ - ۷ - از هم گسیختگی: ۳۹
- ۱- ۲- ۱۵ - ۸ - اتصال کوتاه: ۴۰
- ۱- ۲- ۱۵ - ۹ - اختلال زبانی: ۴۱
- ۱- ۲- ۱۵ - ۱۰ - عدم اقتدار مؤلف و شورش گری شخصیت‌ها: ۴۲
- ۱- ۲- ۱۵ - ۱۱ - پارانویا: ۴۳
- ۱- ۲- ۱۵ - ۱۲ - شیوه‌های متفاوت روایت: ۴۳
- ۱- ۲- ۱۵ - ۱۳ - پایان امر واقع: ۴۳

- ۱ - ۲ - ۱۵ - ۱۴ - عدم قطعیت: ۴۵
- ۱ - ۲ - ۱۵ - ۱۵ - شخصیت پردازي متفاوت ۴۶
- ۱ - ۲ - ۱۵ - ۱۶ - رخداد در ادبیات داستانی پست مدرن ۴۸
- بخش دوم: ۴۹
- بررسی تأثیرات پست مدرنیستی در رمان های هیس، آزاده خانم و نویسنده اش، گاوخونی
و ملکوت ۴۹
- فصل اول: ۵۱
- بررسی تأثیرات پست مدرنیستی در رمان هیس نوشته محمد رضا کاتب ۵۱
- ۲ - ۱ - ۱ - عدم انسجام (پاره پارگی متن): ۵۲
- ۲ - ۱ - ۱ - عدم رعایت رابطه علی و معلولی: ۵۳
- ۲ - ۱ - ۱ - پیوند زبان ها و نثرهای گوناگون ۵۵
- ۲ - ۱ - ۱ - ۱ - پیوند نثر و شعر: ۵۵
- ۲ - ۱ - ۱ - ۲ - به هم ریختگی در جمله بندی متن: ۵۶
- ۲ - ۱ - ۲ - عدم قطعیت: ۵۷
- ۲ - ۱ - ۲ - التقاط و اتصال (داستان) غیر واقعیت با واقعیت: ۵۷
- ۲ - ۱ - ۲ - استفاده از عنصر ابهام و ابهام افزایی: ۵۸
- ۲ - ۱ - ۲ - ۳ - تردید افکنی: ۵۹

- ۶۰..... ۲- ۱- ۲- ۴ - شک برانگیزی:
- ۶۲..... ۲- ۱- ۲- ۵ - سپید نویسی (پایان باز).....
- ۶۳..... ۲- ۱- ۲- ۶ - تغییر در پی راوی:
- ۶۳..... ۲- ۱- ۲- ۷ - زمان پریشی و مکان پریشی:
- ۶۸..... ۲- ۱- ۲- ۸ - آمیختن سبک ها و انواع مختلف هنری:
- ۶۹..... ۲- ۱- ۳ - تناقض: (پارادوکس).....
- ۷۰..... ۲- ۱- ۳- ۱ - تناقض ساختاری:
- ۷۰..... ۲- ۱- ۳- ۲ - تناقض بیانی:
- ۷۲..... ۲- ۱- ۳- ۳ - تناقض واژگانی:
- ۷۲..... ۲- ۱- ۴- ۱ - پارانوویا:
- ۷۵..... ۲- ۱- ۴- ۱ - فراموشی و تکرار:
- ۷۵..... ۲- ۱- ۴- ۲ - فراموشی و ابتر رها کردن سخن:
- ۷۶..... ۲- ۱- ۴- ۳ - پریشانی متن و عدم ارتباط جملات با یکدیگر:
- ۷۶..... ۲- ۱- ۴- ۴ - پریشانی در روایت:
- ۷۷..... ۲- ۱- ۵ - بیناهمتیت:
- ۸۱..... ۲- ۱- ۶ - شخصیت پردازی:
- ۸۲..... ۲- ۱- ۶- ۱ - وحدت در عین کثرت (تکثرگرایی) در شخصیت های داستانی:

- ۲-۱-۶-۲ - فرجام یگانه برای شخصیت‌های سه گانه: ۱۴
- ۲-۱-۶-۳ - عصیان شخصیت‌ها نسبت به نویسنده: ۱۶
- ۲-۱-۷-۲ - سطوح مختلف وجود شناسانه: ۱۷
- ۲-۱-۸-۱ - طنز و نقیضه‌پردازی (آیرونی): ۱۸
- ۲-۱-۸-۱ - انواع طنز و نقیضه‌پردازی: ۱۸
- ۲-۱-۸-۱-۱ - طنز به شیوه فکری: ۱۸
- ۲-۱-۸-۲ - طنز اجتماعی به شیوه بیانی: ۱۹
- ۲-۱-۹-۲ - ساختار شکنی: ۱۹
- ۲-۱-۹-۱ - خارج کردن داستان از حالت داستانی: ۲۰
- ۲-۱-۹-۲ - اظهارات و استنادات نویسنده به استفاده از منابع و ارجاعات: ۲۰
- ۲-۱-۹-۳ - ارائه ضمیمه‌های متفاوت با عنوان: ۲۰
- ۲-۱-۱۰-۱ - بیان شیوه داستان نویسی در رمان (داستانِ داستانی نویسی): ۲۲
- ۲-۱-۱۰-۱ - آشکار کردن داستان بودن موضوع: ۲۲
- ۲-۱-۱۰-۲ - اقرار به پریشان گویی: ۲۳
- ۲-۱-۱۰-۳ - بیان و تشریح حواشی داستان: ۲۳
- ۲-۱-۱۰-۴ - توضیح نویسنده درباره‌ی ابهامات جهت اقرار به عدم قطعیت: ۲۷
- ۲-۱-۱۰-۵ - استفاده از حاشیه و عنوان «نا تمام»: ۲۷

۲-۱-۱۰-۶ - بیان شیوه و شگرد به کار گرفته شده در رمان: ۹۷

۲-۱-۱۰-۷ - بیان آشکار داستان گویی: ۹۸

۲-۱-۱۰-۸ - اقرار نویسنده به عنصر بینامتنیت در داستان: ۹۸

۲-۱-۱۰-۹ - اقرار نویسنده به قصد خود از تألیف رمان: ۱۰۰

فصل دوم: ۱۰۱

بررسی تأثیرات پست مدرنیسم در رمان آزاده خانم و نویسنده اش نوشته رضا براهنی ۱۰۱

۲-۲-۱-۱ - عدم انسجام ۱۰۳

۲-۲-۱-۱ - آشفتگی زمان و مکان: ۱۰۳

۲-۲-۱-۲ - عدم انسجام متن در اثر آمیختن سبک‌ها و انواع مختلف هنری (ژانرها) ۱۰۶

۲-۲-۱-۳ - آشفتگی و عدم انسجام ذهن؛ پارانوویا و پریشان گویی ۱۱۰

۲-۲-۲ - عدم قطعیت ۱۱۴

۲-۲-۱-۱ - اتصال بین جهان واقعیت و خیال ۱۱۴

۲-۲-۲-۲ - استفاده از شکلهای مثبت و منفی افعال: ۱۲۲

۲-۲-۳ - تغییر مکرر زاویه دید: ۱۲۴

۲-۲-۳ - طنز و تناقض گویی (آیرونی) ۱۲۶

۲-۲-۴ - سطوح مختلف وجود شناسانه: قاب‌های تو در توی متداخل ۱۲۸

۲-۲-۵ - بینامتنیت ۱۳۴

- ۶-۲-۲- شخصیت‌های دوجنسیتی (هرما فرودیت) ۱۳۸
- ۷-۲-۲- آشکار کردن هنر نویسندگی، داستان نوشتن داستان ۱۴۱
- ۸-۲-۲- داستان داستان نویسی: ۱۴۳
- ۸-۲-۲- بیان شگردهای لازم برای داستان پست مدرن: ۱۴۳
- ۹-۲-۲- مرگ فرا روایت ها ۱۴۴
- ۱۰-۲-۲- عدم اقتدار مؤلف و شورشگری شخصیت‌ها ۱۴۶
- ۱۱-۲-۲- شخصیت‌های داستان پسامدرن وحدت در عین کثرت ۱۵۰
- ۱۲-۲-۲- فرجام‌های چندگانه ۱۵۳
- فصل سوم: ۱۵۷
- ۱۵۷- بررسی تأثیرات پست مدرنیسم در رمان گاو خونی نوشته جعفر مدرس صادقی ۱۵۷
- ۱-۳-۲- ساختار شکنی ۱۵۸
- ۱-۱-۳-۲- ساختار شکنی در تلفیق زبان های متعدد در داستان ۱۶۰
- ۲-۱-۳-۲- ساختار شکنی در کاربرد واژگان و زبان به صورت محاوره: ۱۶۰
- ۳-۱-۳-۲- ساختار شکنی در نحوه کاربرد واژگان به صورت غیر متعارف: ۱۶۱
- ۴-۱-۳-۲- ساختار شکنی در نحوه کاربرد علائم نگارشی: ۱۶۱
- ۲-۳-۲- عدم انسجام ۱۶۳
- ۱-۲-۳-۲- تلفیق تاریخ با داستان: ۱۶۳

- ۱۶۴ ۲-۲-۳-۲ تلفیق واقعیت و خواب :
- ۱۶۶ ۳-۲-۳-۲ تلفیق مکانها و زمانها
- ۱۶۷ ۳-۳-۲ تناقض
- ۱۶۸ ۴-۳-۲ عدم قطعیت:
- ۱۷۰ ۵-۳-۲ ابهام افزایی:
- ۱۷۱ ۶-۳-۲ بیان شیوه داستان نویسی:
- ۱۷۳ ۷-۳-۲ طنز:
- ۱۷۵ ۸-۳-۲ مرگ پست مدرنیستی
- ۱۷۶ ۹-۳-۲ پارانویا:
- ۱۷۷ فصل چهارم:
- ۱۷۷ بررسی تأثیرات پست مدرنیسم در رمان ملکوت نوشته‌ی بهرام صادقی
- ۱۷۸ ۱-۴-۲ تناقض:
- ۱۷۸ ۱-۱-۴-۲ تناقض در گفته‌های شخصیت‌های داستان:
- ۱۸۰ ۲-۱-۴-۲ تناقض در شخصیت نویسنده:
- ۱۸۱ ۲-۴-۲ عدم قطعیت
- ۱۸۲ ۱-۲-۴-۲ عدم قطعیت ناشی از تغییر مکرر نوع زبان:
- ۱۸۲ ۱-۱-۲-۴-۲ زبان شاعرانه:

- ۱۸۳ ۲-۴-۲-۱-۲- زبان مخصوص بیان خاطرات:
- ۱۸۴ ۲-۴-۲-۱-۳- زبان معیار
- ۱۸۴ ۲-۴-۲-۱-۴- زبان محاوره:
- ۱۸۵ ۲-۴-۲-۱-۵- عدم قطعیت ناشی از آغاز جملات به صورت نقطه چین:
- ۱۸۵ ۲-۴-۲-۱-۶- عدم قطعیت در پایان جملات:
- ۱۸۷ ۲-۴-۲-۱-۷- عدم قطعیت ناشی از تکه تکه بودن زبان و متن:
- ۱۸۸ ۲-۴-۲-۲-۲- عدم قطعیت در شخصیت پردازی
- ۱۸۸ ۲-۴-۲-۱-۱- عدم قطعیت در مشخص بودن شخصیت داستانی
- ۱۸۸ ۲-۴-۲-۲-۲- عدم قطعیت خصوصیت شخصیتی افراد
- ۱۸۹ ۲-۴-۲-۳- اظهار عدم قطعیت از زبان شخصیت‌های داستانی:
- ۱۹۰ ۲-۴-۲-۳- عدم قطعیت در مشخص بودن مرز بین خیال و واقعیت:
- ۱۹۱ ۲-۴-۳- وحدت در عین کثرت در شخصیت‌های داستانی:
- ۱۹۳ ۲-۴-۴- ابهام آفرینی:
- ۱۹۳ ۲-۴-۴-۱- ابهام در بیان خصوصیات ظاهری افراد:
- ۱۹۳ ۲-۴-۴-۲- نامعلوم بودن زمان و مکان:
- ۱۹۵ ۲-۴-۴-۳- ابهام در مکان (نامرئی بودن جا و مکان)
- ۱۹۵ ۲-۴-۵- بیان شیوه داستان‌نویسی:

- ۶-۴-۲- طنز و آبرونی: ۱۹۶
- ۷-۴-۲- بیان نظریه‌های داستان‌نویسی ۱۹۹
- ۸-۴-۲- بینامتنیت: ۲۰۰
- ۹-۴-۲- اتصال کوتاه بین واقعیت و داستان ۲۰۴
- ۱۰-۴-۲- آمیختن ژانرهای مختلف: ۲۰۵
- ۵-۲- نتیجه‌گیری و پیشنهادات: ۲۰۷
- ۱۳-۴- منابع تحقیق: ۲۱۴

چکیده

پست مدرنیسم یکی از جنبش‌ها و نهضت‌های مهم و البته تأثیرگذار چند دهه‌ی اخیر در بسیاری از هنرها از جمله داستان‌نویسی در جهان و ایران است. پست‌مدرنیسم مجموعه‌ای از خرده‌گفتمان‌ها و دیدگاه‌های مختلف است. چنان‌که از نامش پیداست پست‌مدرن چیزی فراتر از مدرنیسم را شامل می‌شود. در این رساله نویسنده بر آن است ضمن بیان و مبانی فکری، ویژگی‌ها و اصول پست‌مدرنیسم و نشانه‌های آن در ادبیات و رمان به توصیف و ذکر نشانه‌ها و تأثیرات پست‌مدرنیسم در چهار رمان فارسی (هیس از محمد رضا کاتب، آزاده خانم و نویسنده‌اش از رضا براهنی، گاو خونی از جعفر مدرس صادقی و ملکوت از بهرام صادقی) پردازد. در این رساله نویسنده سعی دارد پس از تعریف و تبیین مدرنیسم و مدرنیته به عنوان پایه و اساس پست‌مدرنیسم و بیان نشانه‌های آن، به میزان ممکن، ضمن معرفی پست‌مدرنیسم، شیوه‌های متفاوت نویسندگان فارسی را در به کارگیری نشانه‌های پست‌مدرنیسم ارائه نماید و دنیای پست‌مدرنیته را با رویکرد رمان فارسی توصیف نماید. در پایان این رساله نویسنده با ذکر استنادات موجود، میزان و نحوه به کارگیری شیوه پست‌مدرنیستی نویسندگان فارسی را در رمان‌های مورد نظر نشان می‌دهد.

کلید واژگان: مدرن، پست‌مدرن، مبانی فکری پست‌مدرن، رمان فارسی

مقدمه:

گذشت زمان معمولاً باعث روی کار آمدن دیدگاه‌ها و مکتب‌ها و سبک‌های مختلف اجتماعی - سیاسی اقتصادی و هنری و فرهنگی می‌گردد. بعد از دوره‌ی رنسانس دیدگاه مردم به زندگی نسبت به گذشته تغییر کرد و دیگر، شیوه‌های سنتی مورد قبول همگان نبود. از این دوره به بعد که آنرا مدرنیسم و دوره‌ی روشنگری نامیده‌اند، معیارهای اجتماعی و اقتصادی و حتی هنری و به تبع آن ادبیات دگرگون شد. در اثر این تحولات، مسلماً آثار این دوره نیز بایستی متفاوت شده باشد. این تغییرات در هنر معماری، نقاشی و موسیقی و ادبیات داستانی و شعر نیز ناگزیر بوده‌است. شیوه و اصول این دیدگاه و سبک بیشتر بر نقد گذشته استوار بود و بیش از توجه به سنت‌ها و مذهب بر خرد تجربی تکیه داشت.

به همین دلیل هر آنچه را که با خرد مطابقت نمی‌کرد، به شدت مورد نقد قرار می‌دادند، تا جایی که برخی مواقع به نقد خود نیز می‌پرداختند. این نقد و خود بازنگری، آغاز دوره‌ی جدید در دیدگاه اجتماعی و هنری در دوره‌ی نوگرایی و مدرنیسم بود. برخی از منتقدان این امر را نقطه‌ی عطفی برای نهضت پست‌مدرنیسم می‌دانند. چنان‌که لیوتار پست‌مدرن را بخشی از مدرن می‌داند و بر آن است که هر مکتبی با مکتب‌های پیش از خود به مبارزه پرداخته و در تضاد با آن بوده‌است. «طبق این نظریه خود مدرن هم «پست» چیزی پیش از خود است. مدرن رفته رفته به سبب ذات و ماهیت مدرن بودن در مقام مبارزه با خود بر آمده و اگر چنین نمی‌شد ایستا می‌بود و مدرن و پویا نام نمی‌گرفت با این حساب پست‌مدرن در پایان مدرنیسم نیست بلکه در آغاز مدرنیسم است.» (قره باغی: ۱۳۸۰: ص ۲۹)

مدرنیسم یا مدرنیته پس از عصر روشنگری در اروپا گسترش یافت و سبب شد انسان غربی به عقل خود بیشتر اعتماد پیدا کند که بعضی از ویژگی‌های دوران مدرن عبارتند از: ۱. اعتماد به توانایی عقل انسان و علم برای معالجه‌ی بیماری‌های اجتماعی. ۲. تأکید بر مفاهیمی از قبیل: پیشرفت، طبیعت و تجربه‌های مستقیم. ۳. مخالفت آشکار با مذهب (به ویژه الهیات مسیحی). ۴. اومانیزم و تبیین جامعه و طبیعت به شکل انسان‌مداری. ۵. تأکید عمده بر روش شناسی تجربی.

آغاز دهه‌ی ۱۹۷۰ زمان دگرگونی جوامع مدرن در زمینه‌ی فرهنگی بود. هنرمندان نیز همانند مردم ناظر این دگرگونی بودند و ندای پست‌مدرن را از گوشه و کنار شنیده بودند. با وجود این که پست‌مدرنیسم نظریه و تعریف واضح و روشنی ارائه نکرده بود، همه در این عقیده که دیگر یک نگرش و دیدگاه همسان و همگانی نسبت به جهان نمی‌تواند اعتباری داشته باشد، اتفاق نظر داشتند. انسان و هنرمند

آن روز دریافته بود که الگوی عصر روشنگری و خردورزی در مورد پیروزی انسان بر طبیعت و جامعه دیگر اعتباری ندارد و باید هرچه زودتر جای خود را به چیزی تازه تر بدهد.

در سال‌های اخیر حرکتی علیه آزادی و عقل شکل گرفته است که نه تنها در هنر معماری و ادبیات بلکه به علمی نظیر حقوق، اخلاق، سیاست، جامعه‌شناسی و اقتصاد نیز سرایت کرده و به پست‌مدرنیسم شهرت یافته است. کلمه (post) به معنی (تداوم یک جریان) است. بنابراین تعریف، پست‌مدرنیسم به معنای «پایان مدرنیسم» صحیح نیست، بلکه پست‌مدرنیسم نقد مدرنیسم و تداوم جریان آن است. این اصطلاح در زبان فارسی به فرانوگرایی، پسامدرنیسم و فرامدرنیسم و فرا تجددگرایی ترجمه شده است. بنابراین مفهوم فرامدرنیسم را نباید با فرامدرن و فرا صنعتی خلط کرد. ویژگی‌های پست‌مدرنیسم در نزد صاحب نظران متفاوت است و در این زمینه تا کنون توافقی حاصل نشده است با این حال به بعضی از ویژگی‌های مشترک می‌توان اشاره کرد: ۱. نفی دولت به عنوان سمبل هویت ملی. ۲. ترفیع و ترویج نسبی بودن اخلاق. ۳. مخالفت با رشد اقتصادی به بهای ویرانی محیط زیست. ۴. مخالفت با حل شدن فرهنگهای خرد در فرهنگ مسلط. ۵. مخالفت با نژاد پرستی. ۶. مخالفت با نظارت بروکراتیک بر تولید. ۷. ردّ عقل‌گرایی و طغیان همه جانبه علیه روشنگری. ۸. اعتقاد به پایان یافتن مبارزه‌ی طبقه کارگر و مستحیل شدن آن در دل نظام سرمایه داری.

پس پست‌مدرنیسم با در هم شکستن آنچه در مدرنیسم اعتبار داشته است، دست به انکار واقعیت و در سطحی بالاتر انکار حقیقت واحد می‌زند. همچنین انکار مشروعیت علم و توانایی علم را به عنوان معیار حقیقت و شناخت از جهان مادی و انسان، می‌توان از دیگر نتایج تلاش‌های فکری پست‌مدرنیست‌ها ذکر کرد. پست‌مدرنیسم فاصله انتقادی خود را با ذات‌گرایی نیز حفظ می‌کند و زخمی سترگ بر جان پوزیتیویسم می‌نشانند، آنجا که تلاش پوزیتیویست‌ها را برای کشف ذات مطلق چیزها به سخره می‌گیرد و خیر از چند معنایی بودن دال‌ها درون گفتمان‌های متفاوت می‌دهد. در یک نگاه کلی‌تر حرکت پست‌مدرنیسم قیام علیه «یک شکلی» است. یک شکلی که در کلیتی به نام غرب مدرن تجسد یافت و مانع رشد هر گونه قرائت پیرامونی و حاشیه‌ای شد. یعنی آن چیزی که پست‌مدرنیته خواهان رواج آن است: زیست همه قرائت‌ها و فرهنگ‌ها در محیط جهانی. پست‌مدرنیسم از هر گونه یکسان‌سازی - که حول محور عقل مدرن و در فرم غرب جغرافیایی متجدد - صورت می‌گیرد، روی گردان است و صورت بندی را نمی‌پسندد و در مقابل حضور و اظهار وجود همه فرهنگ‌ها و نگرش‌ها و اهمیت دادن به «دیدگاه‌ها»ی مغلوب هژمونی مدرنیته و به درآمدن از قیومیت عقلانیت انتقادی را خواستار است. پست-مدرنیسم به گوناگونی و کثرت نظر دارد و بر چندگانگی فرهنگ‌ها، قومیت، نژاد، جنسیت، حقیقت و حتی فرد تأکید دارد. این پلورالیسم نظری حاصل شک‌اندیشی پست‌مدرنیته است که از قرائت هژمونیک

عقل مدرن اعتبار زدایی می‌کند و در مقابل حذف این مرجع پیشین، آلترناتیوی (جایگزین، پیشنهاد) را نیز مطرح نمی‌کند زیرا این خصلت پست‌مدرنیسم است که از «تعریف» و «نهادسازی» گریزان باشد. به زبان دیگر پست‌مدرنیسم بر بی‌معنایی استوار است. این چنین به چالش کشیدن مدرنیته شاید ناشی از عدم تحقق فردانیت و سعادت بشری است که اصحاب روشنگری در پرتوی «عقلانیت» نوید آن را داده بودند. برای درک این موقعیت نوین نباید فقط به یک سری تضادها و ماهیت ساده یا روند از پیش تعیین شده پی برد. تحولات، گوناگون و همزمان می‌باشند: گذار از تولید جمعی به تولید قطعه‌ای، از یک فرهنگ جمعی نسبتاً منسجم به مذاق فرهنگ‌های خرد شده، از کنترل مرکزی در دولت و تجارت به تصمیم‌گیری جنبی، از تولید تکراری اشیای متشابه به تولید اشیای متفاوت و با دگرگونی‌های سریع، از سبک‌های محدود به گونه‌های بسیار، از شعور ملی به شعور جهانی و در عین حال به هویت محلی. در این ارتباط تغییرات بسیار دیگری صورت پذیرفته‌اند. ما داریم به دوره‌ی جدیدی از نظام فرهنگی و اجتماعی وارد می‌شویم چیزی که از آن به عنوان جامعه‌ی «فرا صنعتی» یاد می‌کنند.

یکی از دلایل ظهور پست‌مدرنیسم به بن بست رسیدن مدرنیسم بود. مدرنیسم شک داشت و بیش از حد علمی بود و منطقی به مسائل نگاه می‌کرد. مدرنیسم به آینده‌ی تکنولوژی امیدوار بود و به خرد و خردورزی خود دل بسته بود. از همه بدتر این که خودش باعث نفرت جامعه از مدرنیسم شد. تعصب مدرنیسم و مبلغان او که شکل رسمی به خود گرفته بودند و در اصول ثابت و جزم اندیشانه تعصب می‌ورزیدند، باعث ظهور پست‌مدرنیسم شد.

همچنین دلیل به بن بست رسیدن مدرنیسم از دست رفتن ایمان هنرمند به اثری بود که می‌آفرید. هارولد روزنبرگ^۲ می‌گفت: «هرچه هنرمند تولید کند اثر هنری است» (قره باغی: ۱۳۸۰: ص ۴۰۹) این افراط و تعصب مدرنیست‌ها موجب شد که آفرینش هنر ناممکن گردد. این تعصب به جایی رسیده بود که دیوید اسمیت در سال ۱۹۵۲ در یک سخنرانی گفت: «امروز هیچ کس به جز هنرمند معنای هنر را درک نمی‌کند، چرا که هیچ کس به اندازه هنرمند به هنر و فرآیند آن علاقه ندارد.» (قره باغی ۱۳۸۰: ص ۴۰۹)

پست‌مدرنیسم بر خلاف مدرنیسم، در بهره‌گیری از علم علاوه بر اینکه معانی تکنیکی و علمی را با معانی روزمره در می‌آمیزد، با تأکید بر مفاهیم ذهنی پا را از محدوده معانی علمی فراتر می‌گذارد به طوری که می‌توان بر این باور بود که فلسفه پست‌مدرن به در هم آمیختن دیدگاه‌های گوناگون علاقه دارد و پیش از هر چیز نسبت به کلیت باوری و بی‌علت‌انگاری حساسیت نشان می‌دهد. (قره باغی: ۱۳۸۰: ص ۴۲۰)

² Harolld Rozenberg

درک پست‌مدرنیسم به عنوان یک پدیده فرهنگی اغلب دشوار است، زیرا حتی در قالب یک ساختمان یا اثر هنری، در سبک گسستگی و تنوع بسیاری دارد. گزینش‌گرایی، سبکی متناسب با تفاوت‌های فرهنگی است و دلیل اصلی کثرت‌گرایی فزاینده دوره‌ی ما، اتحاد آن با تکنولوژی معاصر است که در قالب جهان اطلاعاتی آنی و شبانه‌روزی شده و جانشین جهان مدرنی می‌گردد که متگی بر صنعت بوده‌است. الوین تافلر در کتاب موج سوّم (۱۹۸۰) اصطلاح موج سوّم را جانشین مناسبی برای نشان دادن این تغییر خارق‌العاده می‌نامد.

او معتقد است که بشر تاکنون دو موج عظیم تحوّل را پشت سر گذاشته‌است اولین موج تمدّن یعنی انقلاب کشاورز هزاران سال طول کشید؛ موج دوّم یعنی تمدّن صنعتی حدوداً سیصد سال طول کشید (۱۹۵۵) به نظر می‌رسد که موج سوّم به سرعت تاریخ را طی می‌کند و خود را طی چند دهه به کمال خواهد رساند. در سال ۱۹۵۴ در آمریکا برای نخستین بار تعداد کارکنان دفتری از تعداد کارگران بیشتر شد. تا اواخر دهه هفتاد، آمریکا به یک جامع اطلاعاتی تبدیل شده بود که در آن فقط ۱۳ درصد به تولید محصولات مشغول بودند. بیشتر کارگران، یعنی حدود ۶۰ درصد آن‌ها مشغول کاری بودند که می‌توان آن را تولید اطلاعات نامید. (کتاب ماه هنر: مرداد و شهریور: ۱۳۸۶: ص ۲۴)

در جهان پست‌مدرن، تعداد افرادی که اطلاعات را تولید و انتقال می‌دهند یا به شیوه‌ای از آن استفاده می‌کنند، رشد بسیاری کرده‌است؛ ظهور ناگهانی چیزی که شاید طبقه‌ای جدید باشد، تبادل کارگران جسمی با کارگران فکری. (همان: ۱۳۸۶: ص ۲۴)

دیدگاه مدرن و پست‌مدرن در آثار ادبی نیز متفاوت می‌باشد. خرد‌گرایی عنصر غالب در مدرنیسم از جمله ادبیات داستانی مدرن است و به روز بودن و نفی سنتها از دیگر عوامل موجود در ادبیات مدرن بود. اما در ادبیات پست‌مدرن عنصر خرد دیگر اعتبار ندارد. به روز بودن نیز دیگر عنصر غالب نیست بلکه برعکس نوعی بازگشت به سنتها را نیز در خود دارد البته با دید و شکلی متفاوت. در هنر مدرن اعتقاد به یک فرهنگ بزرگ رایج است اما در پست‌مدرنیسم خرده فرهنگها در اولویت هستند. از طرفی به اصول و قواعد ادبیات مدرن هم اعتقادی ندارند. برای مثال تغییر مکرر زاویه دید، پایان باز، عاریه گرفتن متن از متون دیگر، عدم رعایت طرح داستانی، رابطه علی و معلولی و... از مواردی هستند که در داستان پست‌مدرنیستی فراوان به کار می‌رود.

نکات ذکر شده ویژگی‌های داستان مدرن و پست‌مدرن نیز محسوب میشوند. در این رساله سعی ما بر این است که بعد از بیان ویژگی‌های مدرن و پست‌مدرن و بیان تفاوت آن‌ها به بررسی ویژگی‌های پست‌مدرن در رمان‌های آزاده خانم و نویسنده اش، گاو خونی، هیس و ملکوت پردازیم. در پایان این مقدمه باید یاد آور شویم که از داستانهای پست‌مدرن با نام «فرداستان» نیز یاد می‌کنند.

کلیات تحقیق :

۱- عنوان :

به فارسی :

بررسی و مقایسه مشخصه های پست مدرنیسم در رمان های فارسی با تکیه بر چهار رمان آزاده خانم و نویسنده اش، ملکوت، هیس و گاوخونی.

به لاتین:

The study and the comparison of the Elements of post modernism in the following Persian Novels: Azade khanom va nevisadeash , malakoot, his, gavk honi

۲- نوع کار تحقیقاتی:

نظری تجربی بنیادی کاربردی

۳- بیان مسأله

جریان های فکری و فلسفی در هر زمان و هر نقطه ای از دنیا که روی کار بیایند منجر به گسترش تفکرات تجربه شده خواهد شد یکی از این جریان ها پست مدرنیسم است که از اروپا برخاسته و از دهه های ۵۰ و ۶۰ در اکثر فرهنگ ها چه مستقیم و چه به صورت غیر مستقیم رخنه کرده است.

پست مدرنیسم یک جریان و وضعیت و یک ذهنیت است و عنوان مکتب بر آن درست نیست. به همین دلیل نمی توان تعریف مشخصی را برای آن ارائه داد. با وجود این برای بیان اختلاف نظر از چندین تعریف ارائه شده به یک تعریف اشاره می شود:

« پست مدرنیسم دامنه گسترده ای از تحولات نظریه انتقادی، فلسفه، معماری، هنر، ادبیات، تاریخ و فرهنگ را که عموماً بعد از مدرنیسم و به گفته ایهاب حسن به نشانه واکنشی در مقابل مدرنیسم ادبی به کار برده شد.»

« پست مدرن در ادبیات یک دوره سبک شناختی است که مهمترین مختصه این سبک نفی مطلق گرایی میباشد.» مبانی اندیشه های آثار ادبی پست مدرن عبارت است از: عدم حضور معنای مطلق، انکار واقعیات، نوعی بدبینی نسبت به دستگاه های تبلیغاتی و رسانه ها چه در هنر معماری چه در شعر، کثرت گرایی، حیرت زدگی، تجمع معانی، نشان دادن تناقضها در اندیشه، معناگریزی و ...

شاید بتوان گفت مهمترین شاخصه های پست مدرن، نفی کلان روایت ها، نفی واقعیت و حقیقت باشد. که نسبت گرایی به عنوان مشخصه بارز آن به دنبال این مسأله است.

از جمله مهمترین و اصیلترین پیشروان متفکران پست مدرن می توان به میشل فوکو، ژاک لاکان، رولان بارت، ژان فرانسوا لیتوار، ژاک دریدا، و ژان بودریار اشاره نمود.

تأثیر این شیوه ی نگرش در جنبه های مختلف هنر و ادبیات متفاوت است که بیشتر از طریق ترجمه، ارتباطات فرهنگی تلویزیون، ماهواره و... صورت گرفته است که هر کشوری به ناچار با آن روبرو می شود و به تبع آن فرهنگ و ادبیات آن ملت خواه ناخواه نیز از آن تأثیر می پذیرد. این تأثیر پذیری مسلماً رای هر ملتی متفاوت است لذا برای درک و دریافت درست تر پیام نویسنده شناختن این تأثیرات و چگونگی آن ضروری است.

در این رساله ما به دنبال بررسی و مقایسه مشخصه ها و ویژگی ها و تأثیر پست مدرنیسم در **رمانهای آزاده خانم و نویسنده اش رضا براهنی، ملکوت بهرام صادقی، هیس محمد رضا کاتب و گاوخونی جعفر مدرس صادقی** هستیم و برآنیم نحوه تأثیر این رمانها را از این جریان بیان کنیم.

۴- تعریف مفاهیم تحقیق:

پست مدرنیسم: رویکرد، دیدگاه و جریانی بعد از مدرنیسم است که در طیف گسترده ای از حوزه های متفاوت مطالعاتی از جمله هنر، ادبیات، موسیقی، فیلم، جامعه شناسی و... به کار گرفته می شود. برای شناخت پست مدرنیسم شناخت مدرنیسم ضروری است.